

влади народом // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

5. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов (Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 352 с.

6. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. / Общ. Ред., сост и предисл. А.Ю. Союмонов: Пер. с англ. С.А. Сидоренко. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.

Кельман М. С., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та філософії права ННПП НУ «Львівська політехніка».

Богуцька Н.М. ад'юнкт кафедри теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ.

ПРОБЛЕМА ЯК МЕТОД МОЖЛИВОСТІ (ЙМОВІРНОСТІ) У КОНТЕКСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Великі методологи: Аристотель, Бекон, Декарт, Огюст Конт.

Найважливіші відкриття робляться пізніше всього, але найцінніші відкриття – це методи.

Ф.Ніцше

Початок кожної думки, і тим паче наукової як пізнавальної, пов'язаний із постановкою питання. У грецькій термінології є слово «проблема», яке етимологічно означає «висування» (рго – вперед) і власне «рух» (буквально кидати – barbo) [1, с.462]. У цьому етимологічному основному значенні слово «проблема» у сфері думки означало б «висувати думку» або «ставити перед кимось питання».

Отже, основні елементи поняття про проблему – це: 1) рух думки і 2) не просто рух, але ще й рух уперед, тобто висування, дія від себе. До цих двох елементів необхідно додати ще два, пов'язані з вживанням слова проблема, а саме: 3) висування для захисту себе (в цьому випадку було б для захисту своєї думки – мета висування), 4) як захист за наявності різних можливостей, у цьому випадку різних можливостей вирішення питання. До цих чотирьох елементів додається п'ятий: кожна з можливої ймовірності вирішення має за собою вагомий аргументи.

Усе це пояснює, що постановка проблеми необхідна в кожній науковій роботі, її методологічно не може не бути. Навіть в описових (дескриптивних) роботах постановка проблеми необхідна, оскільки сам опис допускає різну ймовірність.

Через це постановку проблеми необхідно строго відрізнити від теми (метод тематичний). Аристотель поділяє проблеми на три групи: практичні, теоретичні і такі, які служать для досягнення якоїсь істини [2].

Отже, проблемою не є просто будь-яке запитання; з цієї ж причини не може бути названа проблемою і сама тема, навіть якщо її подано у вигляді запитання, адже попри наявність цієї зовнішньої форми, немає вказаних вище п'яти елементів проблеми.

Стосовно надалі характеру проблеми, то він особливо виражений в одному з п'яти елементів і саме ймовірності одного з декількох рішень найбільш вагомими аргументами. Звідси вирішення проблеми автором означає, що він захищає те рішення, яке для нього є найвагомим і яке він готовий захищати й захищає у своєму науковому дослідженні.

Водночас усім викладом визначається і суть проблематичного методу як захисного для автора, що мав сміливість поставити запитання, звернене до інших, подібно до того, як воїн у греків, який викидає спис (проблема у греків – усе захисне, зокрема і спис). Звідси також зрозуміло, що суть, особливо наукового дослідження, виражається в проблемі, і без проблеми не може бути його пізнання.

Позитивні і негативні властивості проблематичного методу. Якщо думка, що виникла, обмежується рішенням питання, не передбачаючи інших можливостей його вирішення, то вона загалом залишається думкою першого плану, тобто найбільш поверхневою. Це не означає, що вона неправильна в самому вирішенні питання; проте в ній немає усвідомленості, всієї глибини, всього багатства думки. Тому позитивною стороною проблематичного методу слугує багатство змісту думки і найбільша ґрунтовність і доказовість, вагомість рішення, як така, що передбачає вибір рішення. Є люди, для яких усі питання прості, адже вони практично вирішені за шаблоном тієї епохи, в якій живуть ці люди.

Їхня думка загалом слабка, бездіяльна. Є люди, котрі постійно перебувають у пошуку, для них усюди є проблеми. Негативною стороною проблематичного методу є сама можливість багатьох швидких

рішень, що, в разі слабкості думки, створює невпевненість і розбрід думок.

Технічне використання проблематичного методу. Думка, що ставить питання, виходить із якогось явища в широкому сенсі цього слова, тобто з того, що є в натурі або в самій думці (розумова натура).

Пояснимо технічне використання цього методу на прикладі загального характеру. У фольклорному матеріалі поставлено питання, де вночі проводить час сонце? Для деяких древніх людей це була проблема, оскільки вирішення цього питання припускало декілька, рішень, хоча й найвісних: 1) сонце, як і люди, спить (у морі, оскільки сонце на заході опускалося в море), 2) сонце не спить, а йде, тобто перебуває в русі, щоб із західної точки спуску знову дійти до точки сходу, 3) сонце не повертається, а щоразу з новим сходом з'являється нове сонце, інше; таким чином у році загалом щонайменше 365 сонць. 4) Якщо сонце те саме, то як воно повертається? Відповіді давали різні. Вночі воно пливе в човнику із заходу на схід. Воно йде під водою. Там, де сонце опускалося в гори, воно йде через печери, гірськими земельними проходами. У фольклорі той самий мотив блукання героя в підземному царстві. 5) Уявляли, що Земля висить у повітрі, тому сонце здійснює свій рух довкола неї подібно до птаха, що облітає Землю. 6) Сонце має лише видимий рух; вказане ж явище сходу і заходу сонця пов'язане з рухом Землі довкола себе. Така проблема, що в давнину припускала різні вирішення, відображені в науковому фольклорі [3].

Технічно вирішення цієї проблеми передбачає насамперед зіставлення точок зору на вказане явище та встановлення через це протиріч. Зважаючи на констатовані протиріччя, те чи інше рішення поступово виключається, поки не залишається найбільш імовірне, в цьому сенсі правильне. Далі технічно необхідна сміливість думки, тобто заперечення й того, що бачить око, розглядаючи цю реальність, як таку, що лише здається. Останнє найважче, оскільки око саме по собі вважається найкращим доказом істинності як дійсності. Проте, особливо в науковій проблематиці, сміливість користування проблематичним методом необхідна для подальшого руху науки. Ця сміливість, звісно, не може бути поверхневою, запереченням для заперечення; а має бути запереченням як постулатом можливого досягнення істини через усунення протиріч.

Наведемо ще приклад, тепер у галузі юридичної методології. Проблема: яка природа (структура) купівлі-продажу?

На підставі позитивного матеріалу дано два вирішення. Це – операція зобов'язального права (німецьке законодавство, а також римське). Як операція зобов'язального характеру вона сама по собі не має речового ефекту. Для цього (стосовно рухомих речей) необхідна передача проданої речі (традиція). Остання є способом встановлення власності й на нерухому річ у римлян.

Інше вирішення: купівля-продаж як операція водночас є способом придбання права власності на рухомість (французьке, англійське законодавство). Тому місце купівлі-продажу було б по суті в речовому праві серед способів придбання права власності.

Попри різні вирішення питання про природу купівлі-продажу залежно від її характеру речового або зобов'язального права, основна структура цієї операції залишається однаковою і передбачає три суттєві елементи: угоду, ціну і предмет, що продається, відчужуваний. Практично сама проблема у двох вказаних вирішеннях загалом розв'язана по середній лінії шляхом виключень, що допускаються широко на користь відхилення від того чи іншого рішення. Проте цим проблема науково іще не вирішується. Технічно й тут, незважаючи на юридичний релятивізм самої проблеми, насамперед необхідне встановлення протиріч у сфері двох типів системи права. У Римі передача мала значення символу руки, що встановлює власність. Тому в Римі, поки не дотримано цього символу, немає і встановлення власності.

Передача з рук у руки в звичаєвому праві, наприклад українському, замінюється ударом (лясканням) руки однієї сторони об руку іншої сторони. Подача руки означає взагалі договір миру, дружбу. Тому й сама передача речі символізує в прадавньому праві купівлю-продаж у її прототипі, як взаємний дружній дар. Ціна була б тут зворотним даром. У сучасному праві висувається вагомий аргумент на користь передачі (рухомої речі) на користь обігу. Володіння річчю передбачає для добросовісних третіх осіб лише право власності у власників речі. Цей практичний аргумент є все-таки лише практичним вирішенням проблеми, хоча саме по собі воно надзвичайно цінне. А чисто наукове вирішення лежить, попри це, у площині структури всієї системи як нормативного громадянського суспільства. Оскільки сумнівність високо розвинена в суспільстві, для придбання власності вистачає угоди. Слово, саме по собі і без дії передачі, встановлює право власності.

Отже, значення методу силогізму в правознавстві умовне; проте технічно він допомагає у вирішенні проблеми як особливий вид підходу до послідовного мислення. [4] У цьому немає захисту формальної логіки, що розглядається як своєрідний підсобний метод у юридичній методології. Там, де немає *pars pro toto*, силогізм не є доказом сам по собі.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів / Уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. - К.: Наук. думка, 2000. - 680 с. - /Словники України/
2. Аристотель. Топика / пер. с греч. А. В. Кубицкого. – М. : Эксмо, 1978. – 318 с.
3. Аристотель. Метафизика / пер. с греч. А. В. Кубицкого. – М. : Эксмо, 2008. – 608 с.
4. Арнаутова Л. П. Методологія та методи в правовій спадщині О. В. Стрілова / Л. П. Арнаутова // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип.12. – С. 289–295.
5. Дністрянський С. С. До юридичної методології // Державний архів Тернопільської обл., ф. Р3430, оп. 1, спр. 35, арк. 1–27.
6. Кельман М. С. Розуміння методології правознавства в юридичній літературі / М. С. Кельман // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 2. – С. 3–12.
7. Керимов Д. А. Вступительная статья к книге Радомира Лукича // Методология права / Д. А. Керимов. – М. : Прогресс, 1981. – С. 3–22.

Колодій Олексій Анатолійович,
викладач кафедри теорії держави та права НАВС

РОЗВИТОК ТА ПРАВОВА ФОРМАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛЬНИХ ПРАВОВИХ АКТІВ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Модельні правові акти, у сучасних правових системах демократичних країн, починають відігравати усе помітнішу роль тому, що вони здатні, як ніякі інші, забезпечувати системність права, інтегрувати міжнародне та внутрішньо-національне право.

Насамперед, розвиток та правова формалізація модельних правових актів у правовій системі сучасної України здійснюється у межах Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, яка стала можливою у зв'язку із прийняттям Регламенту Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 15 вересня 1992 р. Даний Регламент у ст. 13 передбачив, що Міжпарламентська Асамблея може розробляти рекомендаційні законодавчі акти з питань, що перебувають у сфері їх загальних інтересів. Більше того у ст. 14 передбачалось, що рекомендаційні законодавчі акти направляються для розгляду сторонами Співдружності Незалежних Держав, а у ст. 15 формулювалося визначення рекомендаційного законодавчого акту відповідно до якого це взірцевий законодавчий акт, що приймається Міжпарламентською Асамблеєю для орієнтації узгодження законодавчої діяльності сторін Співдружності Незалежних Держав [1].

Необхідно також згадати за Положення про розробку модельних законодавчих актів і рекомендацій Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав. Дане Положення було прийняте на двадцять п'ятім пленарнім засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (Постанова № 25 – 8 від 14 квітня 2005 р.) і доповнене на тридцять першому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (Постанова № 31 – 21 від 25 листопада 2008 р.). Відповідно до даного положення модельний законодавчий акт Співдружності Незалежних Держав – законодавчий акт рекомендаційного характеру, прийнятий Міжпарламентською Асамблеєю у встановленому порядку в цілях формування і здійснення узгодженої законодавчої діяльності держав-учасниць Міжпарламентської Асамблеї з питань, що складають загальний інтерес, приведення законодавства держав – учасниць Співдружності у відповідність із міжнародними договорами, що укладені у межах Співдружності, та іншими міжнародними договорами, участь в яких держав – учасниць Співдружності є дуже бажаною для досягнення загальних цілей [2].

Розвиток та правова формалізація модельних правових актів здійснюється також у правовій системі сучасної України. По-перше необхідно зазначити Декларацію про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Дана Декларація закріпила модельні положення про: самовизначення української нації; народовладдя; державну владу; громадянство; територіальне верховенство; економічну самостійність; екологічну безпеку; культурний розвиток; зовнішню і внутрішню безпеку; міжнародні відносини [3]. Саме Декларація про державний суверенітет України стала модельним нормативно-правовим актом при прийнятті Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. [4]. На підставі розділів Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. моделювались положення багатьох Законів України, наприклад, «Про вибори Президента Української РСР», «Про Президента Української РСР», «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» усі від 5 липня 1991 року [5].

Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. та Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. стали модельними нормативно-правовими актами при розробці